

Загальна характеристика Ссавців (Mammalia)

Мета уроку: ознайомити учнів з особливостями будови та процесів життєдіяльності ссавців; розвивати вміння порівнювати будову плазунів та ссавців, аналізувати та робити висновки; виховувати бережливе ставлення до тварин як невід'ємної складової нашого життя.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: зошит, підручник, мультимедійна презентація

Основні поняття: хордові, хребетні, вібриси, остюки, підшерстя, залози, плацента.

ХІД УРОКУ

I. Організація класу

II. Актуалізація знань

III. Мотивація навчальної діяльності

IV. Вивчення нового матеріалу

Жираф

ПОВТОРЮЄМО:

- Земноводні
- Плазуни
- Птахи

1. має подвійне дихання;
2. деякі представники не мають кінцівок;
3. теплокровні;
4. дихають шкірою;
5. поділяються на Черепах, Крокодилів та Лускатих;
6. мають уростиль;
7. мають серце 4-х камерне;
8. мають добре розвинений хвостовий відділ хребта;
9. Очі мають повіки
10. зовнішнє запліднення;
11. мають киль;
12. частину свого життя проводять у воді.

Випишіть номери ознак, характерні для птахів:

- 1.Розвинутий волосяний покрив.**
- 2.Розвинутий пір'яний покрив.**
- 3.Шкіра вкрита лусочками.**
- 4.У шкірі майже немає залоз.**
- 5.У шкірі багато залоз.**
- 6.Дихання з допомогою зябер.**
- 7.Дихання з допомогою легень.**
- 8.Серце трикамерне.**
- 9.Серце чотирикамерне.**
- 10.Теплокровні тварини.**
- 11.Холоднокровні тварини.**
- 12.Розвинута центральна нервова система.**
- 13.Розмноження відкладанням яєць.**
- 14.Очі мають повіки.**
- 15.Очі без повік.**
- 16.Два кола кровообігу.**
- 17.Механізм подвійного дихання.**
- 18.У переважної більшості представників грудина має киль.**

Відповідь:

Ссавці

Ссавці (лат. mamma – «молочна залоза», «ті, що годують молоком» або «ті, що смокчуть молоко»)

Мамаліологія (теріологія)

- близько 5 тис.в.;
- Україна, понад 100 в.;
- щороку відкривають нові види:
  - у 2009 р. – 11 в.,
  - у 2010 р. – 14 в.

Кажан Numbata superba

Малий чорний тапір
Tapirus kabomani

Олінгіто

ЦАРСТВО ТВАРИНИ

ПІДЦАРСТВО

БАГАТОКЛІТИННІ

ПІДКЛАС ПЛАЦЕНТАРНІ

ПІДКЛАС ЯЙЦЕКЛАДНІ

ПІДКЛАС СУМЧАТІ

Мозоленогие

ящеры

Грызуны

Зайцеобразные

Ароморфози

Прогресивні риси, пов'язані з еволюцією

- наявність волосяного покриву;
- різноманітність залоз у шкірі;
- розташування кінцівок під тулубом;
- диференціація зубів та наявність у них коренів;
- поява альвеолярних легенів та діафрагми;
- розвиток зародка в організмі у матері;
- вигодовування малят молоком

Загальна характеристика

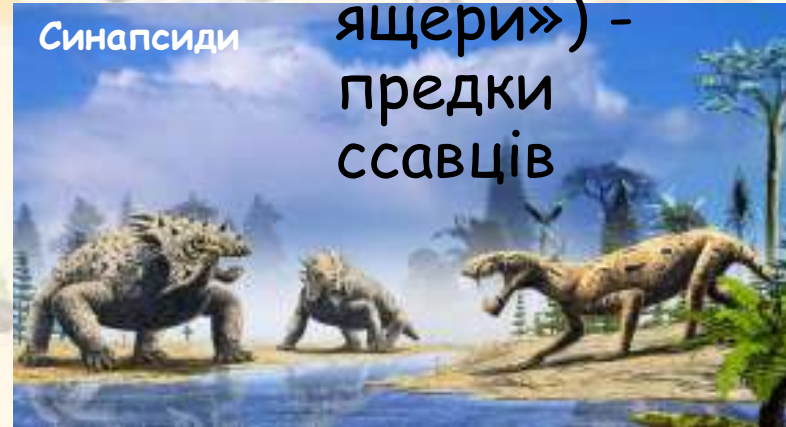
Походження

- ссавці виникли від стародавніх плазунів – звірозубих ящерів, які жили 200–230 млн. років тому;
- перші ссавці були дрібними тваринами, розміром з пацюка

Олігокифус

Цинодonti («звірозубі ящери») – предки ссавців

Загальна характеристика

Середовище життя

- більшість тварин – наземні, поширені майже скрізь на суходолі: у арктичній мерзлоті (білі ведмеді), спекотних пустелях (верблюди), високогірних умовах (сніговий барс), глибинах океану (кашалоти)

Білий ведмідь

Верблюд

Кашалот

Загальна характеристика Екологічні групи ссавців

Наземні ссавці	швидко бігають, мають стрункий тулуб, видовжені кінцівки та довгу шию	коні, зебри, олені, вовки	
Підземні ссавці	мають валькувате тіло, вкорочені кінцівки, ледь виражені шию, тонкий слух і нюх	ховрахи, кроти, сліпаки, бабаки	
Водяні ссавці	обтічна форма тіла, ласти або кінцівки з плавальними перетинками	тюлені, кити, моржі, видри	
Літаючі ссавці	наявні шкірні складки між кінцівками, передні кінцівки перетворені на крила	сумчасті білки, кажани, білки-летяги	

Загальна характеристика

Відділи тіла

Собака. Порода такса

- ГОЛОВА
- Є ШИЯ
- тулуб
- хвіст
- передні й задні п'ятипалі кінцівки (розташовані під тулубом)

Загальна характеристика

Покриви

- шкіра міцна, еластична, товста;
- похідні шкіри: шкірні залози (потові, сальні, пахучі, молочні);
- волосяний покрив;
- рогові утворення (кігті, копита, роги);
- характерне линяння

Будова шкіри ссавців

Пігментація шкіри ссавців

Зміна забарвлення хатусом

Загальна характеристика

Покриви

Потові залози	здійснюють видільну та терморегуляторну функцію
Сальні залози	виділяють жир, який змащує волосся та шкіру, запобігаючи намоканню
Пахучі залози	виділяють секрет для спілкування між тваринами, відлякування ворогів
Молочні залози	Є видозміною потових і виділяють молоко для вигодовування малят

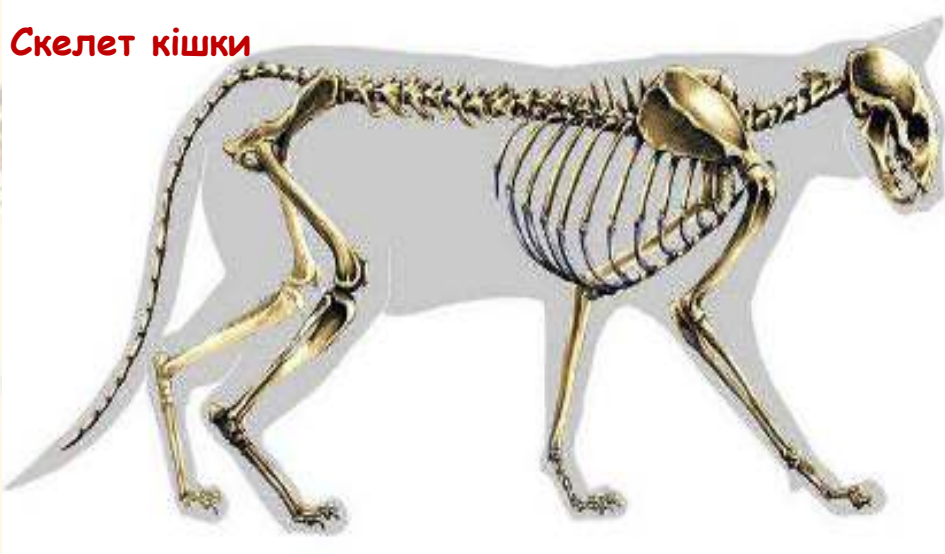

Зміна забарвлення хамелеоном

Загальна характеристика

Опора і рух

Скелет кішки

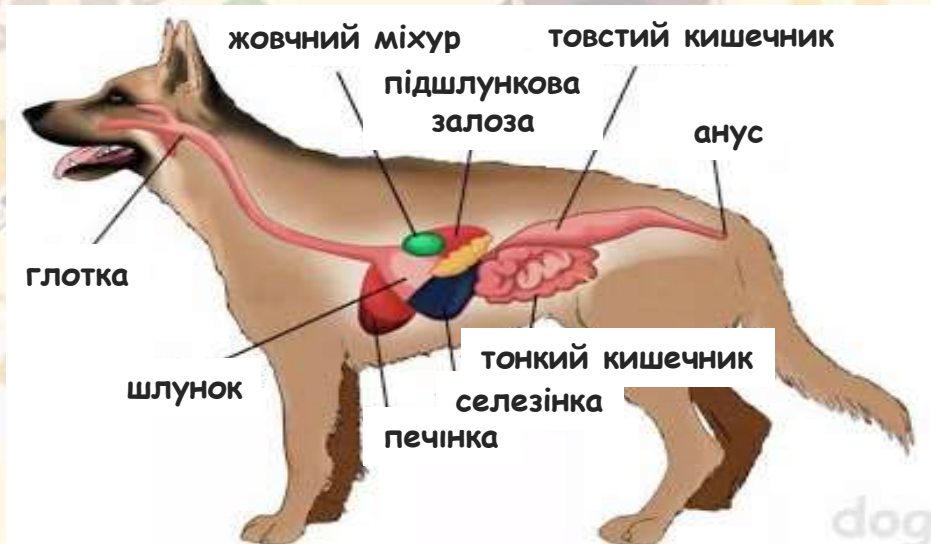
М'язи собаки

- кістковий ендоскелет:
- відділи – череп, хребет з хребців (відділи: шийний (7), грудний (12), поперековий (6), крижовий (3-4;), хвостовий (кількість хребців мінлива); скелет поясів кінцівок та кінцівок
- м'язи добре розвинені й диференційовані;
- найбільш сильні – жувальні, м'язи спини і кінцівок;
- характерна ознака – діафрагма

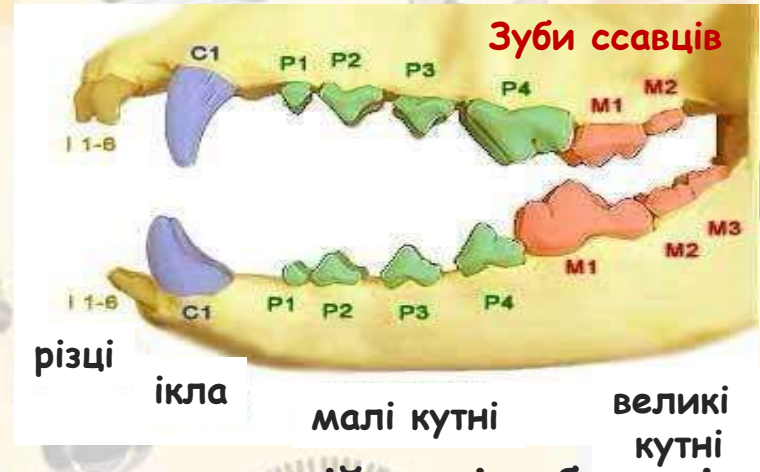

Загальна характеристика Живлення і травлення

Травна система собаки

- губи й передротова порожнина;
- шлунок у деяких кишечник ссавців багатокамерний;
- довгий кишечник (у вівці у 29 разів перевищує довжину тіла, кішки – в 4 рази)
- рослиноїдні, хижаки

- диференційовані зуби, які містяться у особливих лунках – альвеолах

Будова зуба

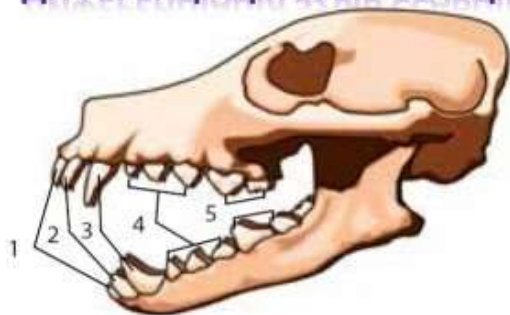
Лаб дослідження:

1. Замалюйте будову зуба ссавців (слайд 15) . Вкажіть функцію складових.

2. Порівняйте зубну систему вовка, бобра, коня.

3. Заповніть таблицю. Висновок.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗУБІВ ССАВЦІВ

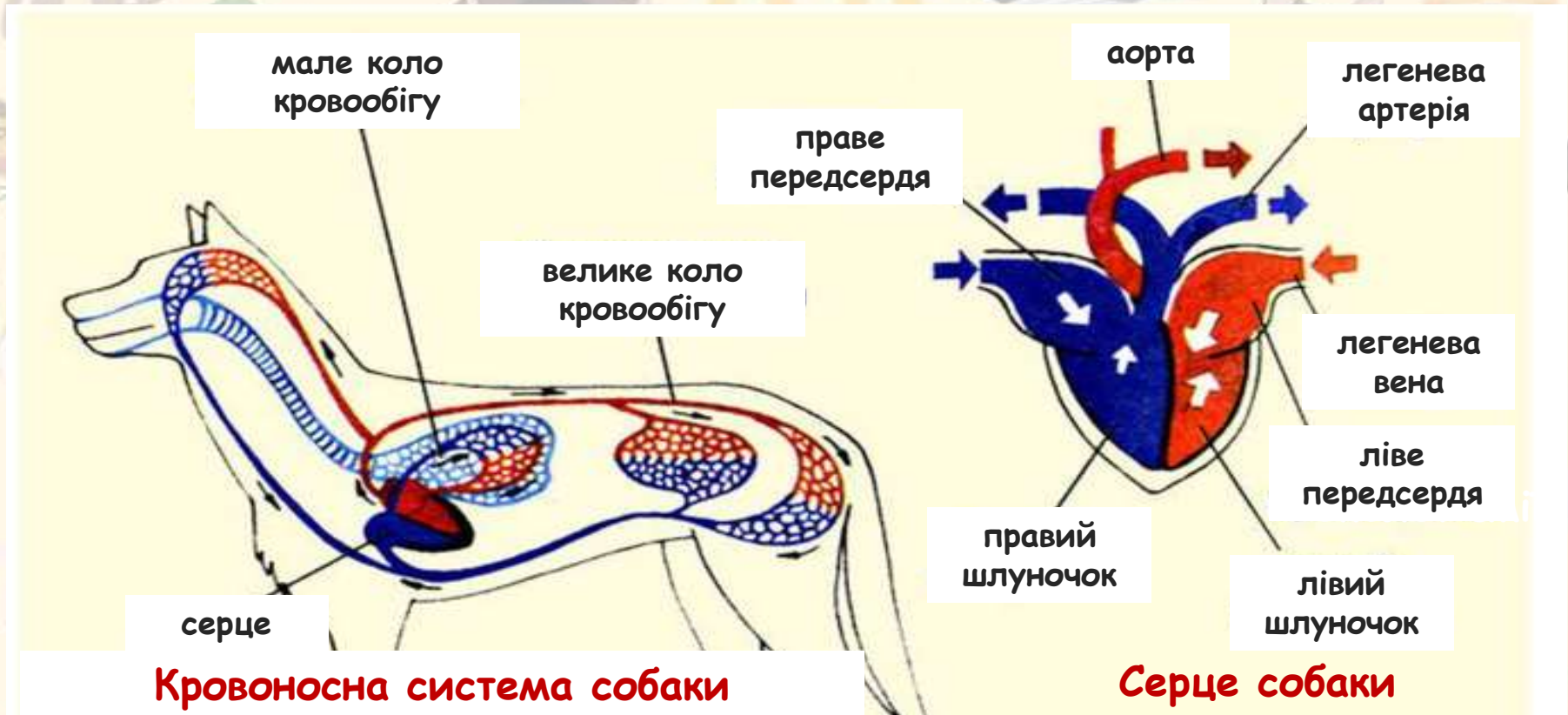
1, 2 – різці;
3 – ікла; 4 – малі кутні; 5 – великі кутні

№	Тип зуба	Функції
1	Різці	
2	Ікла	
3	Малі кутні (пре моляри)	
4	Великі кутні (моляри)	

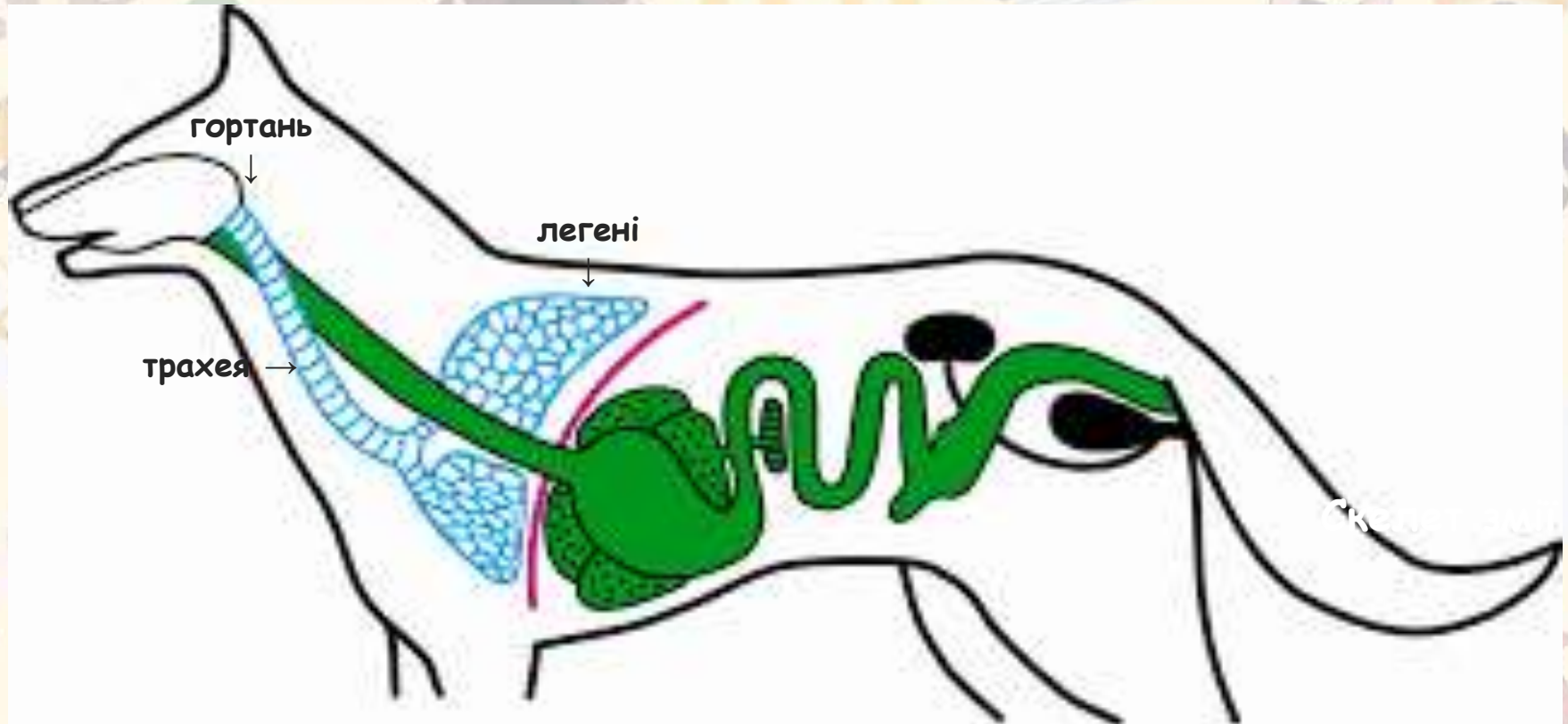
Загальна характеристика

Транспорт речовин

- замкнена кровоносна система: чотирикамерне серце;
- 2 кола кровообігу (ліва дуга аорти від лівого шлуночка);
- теплокровні

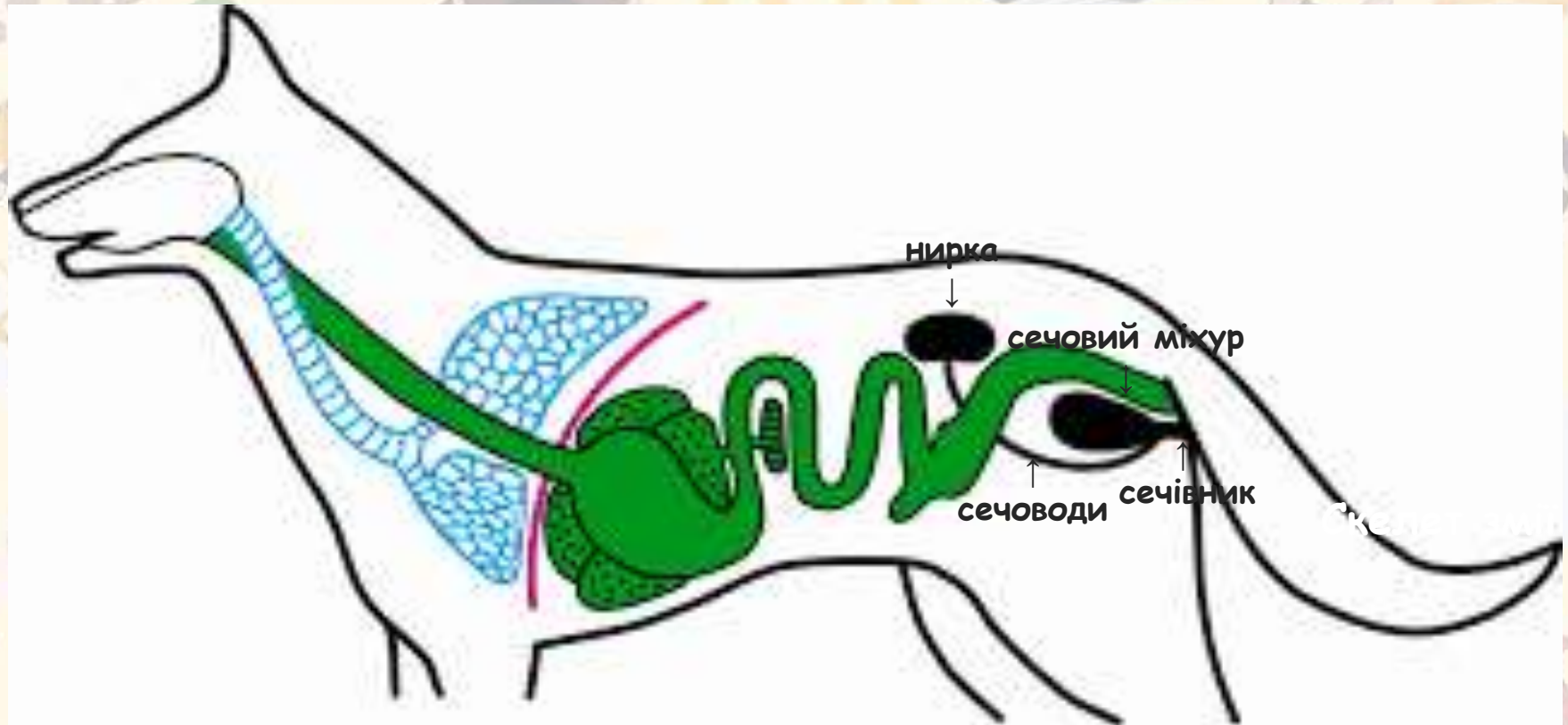
Загальна характеристика Дихання

- парні легені альвеолярної будови;
- ускладнена будова верхніх дихальних шляхів

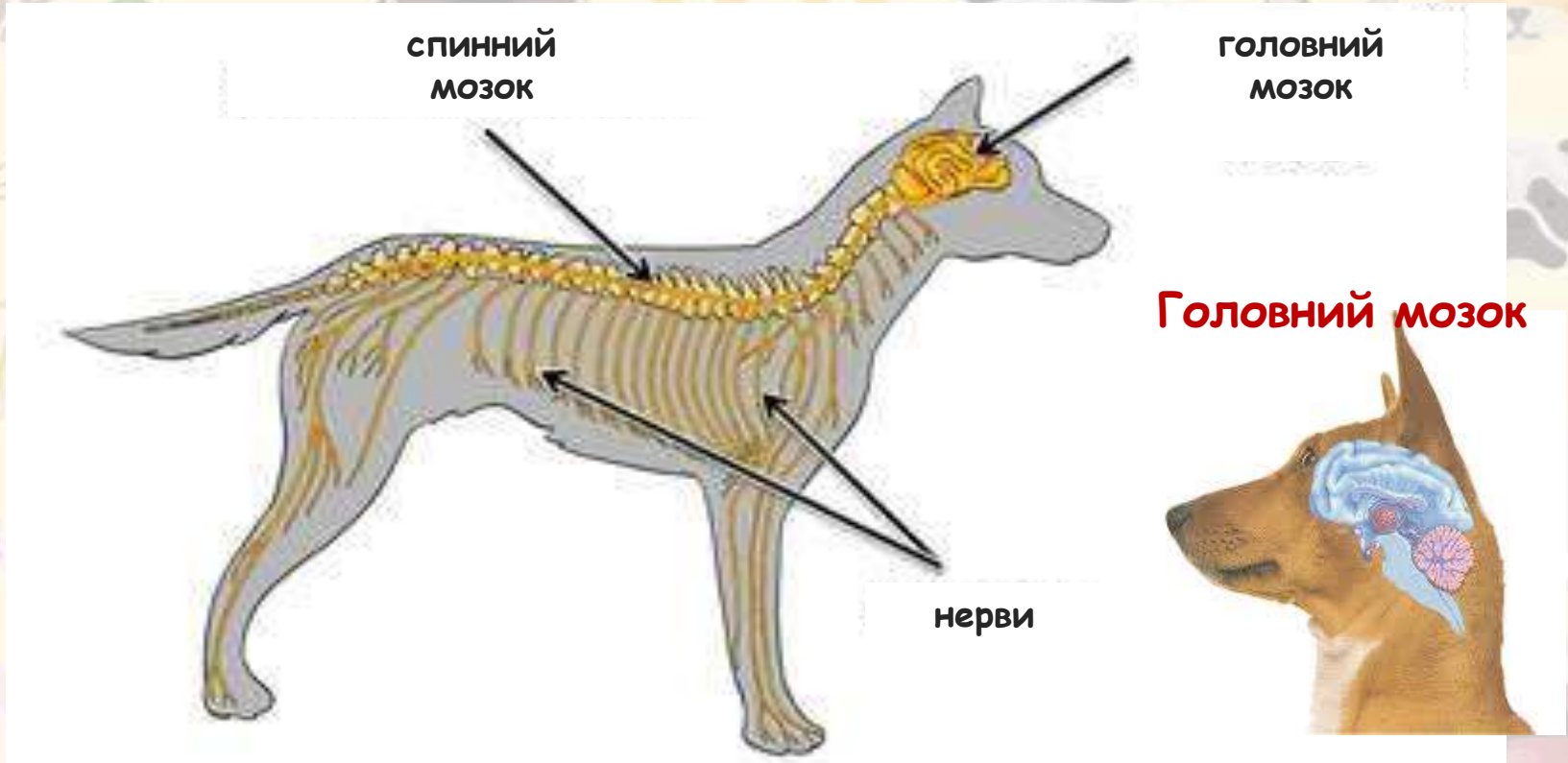
Загальна характеристика Виділення

- тазові нирки (2) → сечоводи → сечовий міхур → сечівник;
- основний продукт азотистого обміну - сечовина

Загальна характеристика

Регуляція процесів

- ЦНС: головний та спинний мозок, ПНС: нерви;
- головний мозок має 5 відділів, добре розвинені великі півкулі, кора (складна поведінка: турбота про нащадків, навчання, спілкування)

Загальна характеристика

Органи чуття

- зору (очі, кольоровий зір), слуху (зовнішнє, середнє, внутрішнє), нюху (ніс), дотику (вібриси), смаку (язик)

Загальна характеристика

Розмноження, розвиток

Матка ссавців

- роздільностатеві, розмноження статеве, запліднення внутрішнє, характерний статевий диморфізм;
- розвиток прямий, характерне живородіння, вигодовують малям молоком
- орган для розвитку зародка всередині організму матері;
- забезпечує взаємозв'язок з організмом матері та захист

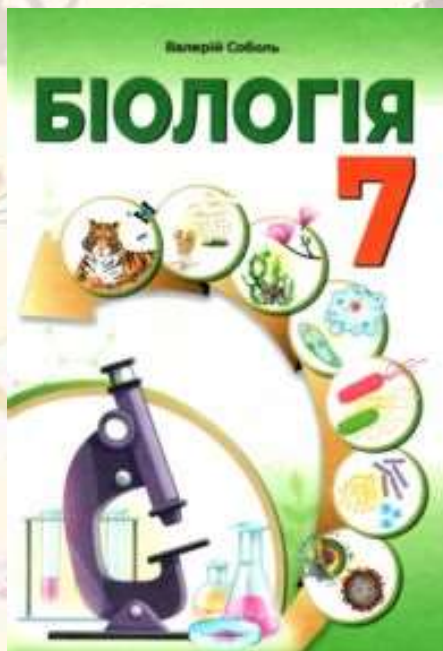
Висновки

- Ссавці – різноманітна й поширена група хребетних тварини, визначальними ознаками є диференційовані зуби, вигодовування малят молоком та волосяний покрив тіла
- Характерними особливостями зовнішньої будови ссавців є розташування кінцівок під тулубом, наявність волосяного покриву та шкірних залоз, що виконують різні важливі для організму функції
- Життєдіяльність ссавців відзначається досконалістю, що й зумовлює високу адаптивність й екологічну різноманітність

Жовтий ховрах
(суслик)

Домашнє завдання

- **Опрацювати §13.4, конспект.**

В зошит – Прогресивні риси ссавців.

Виконати Лаб дослідження (слайд 16)

За бажанням: Повідомлення «Ссавці Червоної книги України»

Про пахучі секрети скулса

Скулс – при небезпеці
кропить свого супротивника
рідиною, що виробляється
спеціальними залозами під
хвостом. Струмінь
потрапляє в ціль на відстані
до 4-х метрів і надовго
перетворює противника в
вонючку. Якщо крапля
рідини потрапляє на одяг,
то можна його відразу
викинути. Запах не змити
нічим.

Молоко яких тварин найжирніше?

Морським тваринам особливо необхідний шар жиру як ізоляційний, тому молоко дельфінів містить 35% жиру, а молоко сірих тюленей й китів – більше, ніж 50%. Це у 12 разів більше, ніж у коров'ячому.

Рекорди у світі ссавців

- Найповільнішим із ссавців є трипалій лінивець. Швидкість з якою він переміщується по землі, становить всього 100-150 м/год.

- Найдрібнішим ссавцем вважають кажанів виду *Craseonycteris thonglongyai*. Їх вага трохи більше 2г, а розмах крил становить всього 10-15 см. Тварини живуть у Таїланді й ведуть нічний спосіб життя. Орієнтуються в темряві при польотах за допомогою ехолокації, здатні сприймати відбиті від предметів звуки й ловити здобич. За цим принципом люди зконструювали ехолокаційні прилади.

Рекорди у світі ссавців

Найбільшим наземним хижим ссавцем є білий ведмідь. Зустрічались ведмеді, вага яких була близько 900 кілограм, а довжина понад 3,5 метрів. Тварини здатні переносити неймовірно низькі температури, плавати в крижаній воді і залишатися сухими. Густий підшерсток практично не пропускає воду до шкіри, а самі волоски порожнисті усередині, що створює додатковий бар'єр перед холодом.

Мало хто знає, що хоч хутро у них біле, але шкіра у них чорного кольору.